

Principata e Arbit dhe Despotati i Artës – Përmbledhje e Shkurtuar

Ndryshimet politike (shek. XII–XIII)

Dobësimi i Perandorisë Bizantine në fund të shek. XII lejoi formimin e shteteve të reja ballkanike: Mbretëria Serbe, Mbretëria Bullgare, Principata e Arbit dhe Despotati i Artës. Në këtë periudhë, Stefan Nemanja pushtoi Shqipërinë e Veriut dhe zëvendësoi klerin shqiptar me kler sllav.

1) Principata e Arbit

Nga shek. XI territoret midis Drinit dhe Shkumbinit quheshin Arbëri. Në fund të shek. XII u krijuat këtu një dinasti shqiptare e pavarur.

Sunduesit:

- **Progoni (1190–1198)** – themelues
- **Gjini (1198–1208)**
- **Dhimitri (1208–1216)** – periudha më e zhvilluar e Principatës

Pas vitit 1204, rrezik i madh për Arbërinë u bënë:

- **Dukati venedikas i Durrësit**
- **Despotati i Artës** (shtet i ri në jug)

2) Despotati i Artës

Pas rënies së Kostandinopojës (1204), **Mihali I Engjëlli** krijoi Despotatin e Artës.

- Në **1213** pushtoi Durrësin.
- Në **1216** u vra dhe pushtetin e mori vëllai, **Teodori I Engjëlli**.

Në të njëjtin vit, Dhimitri (princi i Arbrit) vdiq dhe u zëvendësua nga **Grigor Kamona**.

Marrëdhëni me Arbërinë

Në **1217**, në betejën kundër perandorit latin Pier de Kurtene në Shkumbin, Teodorin e ndihmoi Grigor Kamona, dhe ata fituan.

Zgjerimi dhe rënia

- Teodori pushtoi Thesalinë, Maqedoninë dhe në **1224** Selanikun, ku u shpall perandor.
- Në **1230**, në betejën e Kllokotnicës, u mund nga bullgari Ivani II Aseni dhe humbi të gjitha territoret.

Pas tij sundoi **Mihali II Engjelli**, i cili rrëth vitit **1241** rimori disa territore, por jo për shumë kohë.

Në vitet **1250**, si Principata e Arbrit ashtu edhe Despotati i Artës pranuan pushtetin e **Perandorisë së Nikësë**. Në Arbëri atë kohë sundonte **Gulami**.

MSIMI 1

1) Shqipëria në fillim të shek. XIV

Në fillim të shek. XIV, territoret shqiptare ishin të ndara dhe ndodheshin nën ndikimin e katër forcave:

- Mbretërisë Serbe
- Anzhuinëve të Napolit
- Bizantit
- Despotatit të Artës

2) Shqipëria nën Stefan Dushanin

Gjatë sundimit të Stefan Dushanit, Mbretëria Serbe arriti kulmin e saj.

- Në **1346** Dushani u shpall perandor.
- Deri në **1348** pushtoi pothuajse gjithë Shqipërinë, përveç Durrësit.
- Shqiptarët përjetuan diskriminim politik, ekonomik dhe fetar. Katolikët detyroheshin të bëhen ortodoksë.

Pas vdekjes së tij në **1355**, feudalët shqiptarë krijuan principatat e tyre të pavarura. Familjet më të njohura ishin: **Topajt, Balshajt, Kastriotët, Dukagjinët, Muzakajt**.

3) Principatat e Gjin Bua Shpatës dhe Gjon Zenebishit

- Në **1357**, feudalët shqiptarë të jugut (Shpata, Zenebishi, Losha) dëbuan sundimtarin serb Simeon Uroshin.
- Në **1358**, ata mundën dhe vranë Nikiforin II në Artës, duke shkatërruar sundimin bizantin në jug.

Territoret u ndanë kështu:

- **Pjetër Losha:** zona mes Pargës dhe Artës
- **Gjin Bua Shpata:** Etolia dhe Akarnania (qendra Angjelokastër)
- **Zenebishajt:** Dropulli, Delvina, Çamëria (qendra Gjirokastra)

Pas vdekjes së Pjetër Loshës, zotërimet e tij i mori Gjin Bua Shpata, i cili u bë despot i Artës.

- Despotati filloj të dobësohej pas vdekjes së tij (**1399**).
- Zenebishajt ranë nën osmanët në **1418**.
- Despotati i Artës humbi pavarësinë në **1416** nga Karlo Toko.

4) Principata e Muzakajve

Principata shtrihej në zonën e **Beratit dhe Myzeqesë**.

- Themelues: **Andrea I Muzaka** (mori titullin "Despot" nga Bizanti).
- Pas tij sunduan **Teodor Muzaka** dhe **Andrea II Muzaka**.

- Muzakajt bashkëpunuan me Bizantin dhe serbët, deri sa u përballën me osmanët.
- Principata ra nën sundimin osman rreth **1417**.

5) Principata e Topiajve

Shtrihej nga lumi Mat deri te lumi Shkumbin, me qendër **Durrësin**. Kohën e saj më të fuqishme e pati nën **Karl Topinë**:

- Zgjeroi territorin në jug drejt Muzakajve.
- Në bregdet shtrihej nga Kepi i Rodonit deri te lumi Seman.
- Kufizohej në lindje me zotërimet e Gropajve.

Pas vdekjes së Karl Topisë (1388), e sundoi i biri **Gjergj Topia**, por ai vdiq shpejt (1392) dhe principata u shkatërrua.

6) Principata e Balshajve

Në gjysmën e dytë të shek. XIV, ishte principata më e fuqishme shqiptare, me qendër **Shkodrën**.

U krijuar nga vëllezërit **Strazimiri, Gjergji dhe Balsha II**.

Balshajt:

- Bashkuan Zeten e Sipërme dhe të Poshtme (nga Kotorri në veri deri në Lezhë).
- Në **1369**, Balsha II mori Vlorën dhe u bë katolik për të fituar mbështetjen e Perëndimit.
- Zgjeruan sundimin në Kosovë, Kostur dhe Vlorë.
- Në **1382** morën Durrësin (Balsha II u bë “Duka i Durrësit”).
- Në **1385**, Balsha II u vra në betejën e Savrës kundër osmanëve.

Pas tij:

- Territori u nda mes **Komitës** (jug) dhe **Gjergjit II Balsha** (veri).
- Nën Gjergjin II, principata u dobësua dhe në fillim të shek. XV ra nën osmanët.

Kryengritja e Skënderbeut dhe krijimi i shtetit shqiptar (1443–1451)

1) Principata e Kastriotëve

Kastriotët vijnë nga zona e Matit.

Në fillim të shek. XV, principata e tyre ishte në kulmin e saj dhe shtrihej:

- në perëndim deri te deti Adriatik,
- në lindje deri në rrethinat e Gostivarit,
- në jug kufizohej me ish-principatën e Topiajve,
- në veri me principatën e Dukagjinëve.

2) Jeta e Gjergj Kastriotit – Skënderbeut

- Lindi më **1405**, në fshatin Sinë të Krujës.
- Ishte fëmija i parafundit i Gjonit dhe Vojsavës (kishin 4 djem dhe 5 vajza).
- Në **1415**, pas rënies së Krujës, iu mor peng osmanëve (rreth 9 vjeç).
- U dërgua dhe u shkollua në Edrene për rreth 10 vjet ku mori emrin **Skënderbeu**.
- Shkëlqeu në ushtri dhe u ngrit deri në titullin **sanxhakbe**, një post i lartë.
- U kthye në Shqipëri si kuadër osman dhe u bë **subashë i Krujës**.
- Rreth fundviteve '30, sultani Murati II e largoi nga Shqipëria, kur filluan kryengritjet antiosmane.

3) Kryengritja e përgjithshme çlirimtare (1443)

- Klima antiosmane u rrit në Europë.
- Më **3 nëntor 1443**, ushtria e Janosh Huniadit mposhti osmanët afër Nishit. Skënderbeu luftonte në anën osmane, por u shkëput nga ushtria e tyre.
- Me nipin Hamza Kastrioti dhe qindra shqiptarë u kthye në Krujë.
- Duke përdorur një dokument të falsifikuar, paraqiti veten si i emëruar nga sultani.
- Më **28 nëntor 1443** mori Krujën dhe ngriti flamurin e Kastriotëve (shqiponja dykrerëshe e zezë në të kuqe).
- Më pas çliroi kështella të tjera. Feudalët shqiptarë në gjithë vendin ndoqën shembullin e tij dhe rimorën pronat e tyre.

4) Kuvendi i Lezhës (2 mars 1444)

Skënderbeu e kuptonte se vetëm një ushtri e bashkuar mund t'i bënte ballë Perandorisë Osmane.

Në Lezhë u mblodhën pricat kryesorë shqiptarë:

Arianitët, Topiajt, Dukagjinët, Muzakajt, Zaharia, Balsha e të tjerë.

Vendimet kryesore:

- krijimi i **Lidhjes Shqiptare të Lezhës**,
- krijimi i **ushtrisë së përbashkët**,
- caktimi i **Skënderbeut komandant të përgjithshëm**,
- krijimi i **arkës së përbashkët**.

Ky kuvend ishte hapi më i rëndësishëm drejt bashkimit politik shqiptar.

5) Luftërat e Skënderbeut kundër osmanëve dhe Venedikut (1444–1448)

Kundër osmanëve

- **Beteja e Torviolit (1444)**: fitore e madhe shqiptare.
- **Beteja e Mokrrës (1445)**: fitore e plotë.

- **Beteja e Oranikut (1447):** osmanët përsëri u thyen.

Kundër Venedikut

- Ndërsa Skënderbeu luftonte me osmanët, Venediku mori kështjellën e Dejës.
- Në 1447–1448, shqiptarët rrethuan Dejën, Durrësin dhe sulmuan Shkodrën e Drishtin.
- **Beteja e Shkumbinit (1448):** fitore shqiptare.

Për të nënshtruar Skënderbeun, Venediku kërkoi ndihmën e Muratit II.

Osmanët rrethuan **Svetigradin**, i cili u dorëzua për shkak të mungesës së ujit.

Më pas Lidhja nënshkroi paqe me Venedikun:

- Venediku mbajti Dejën,
- por do t'i paguante Skënderbeut **1400 dukat çdo vit**.

Shqiptarët nuk arritën t'i bashkoheshin Huniadit në betejën e **Prishtinës (1448)**, ku ai pësoi humbje.

6) Rrethimi i Parë i Krujës (1450)

- Murati II erdhi me rreth **100 000 ushtarë**, së bashku me Mehmetin II.
- Brenda kështjellës qëndroi **Vrana Konti**, ndërsa Skënderbeu sulmonte jashtë për të lodhur ushtrinë osmane.
- Pas humbjeve të mëdha, Murati II u tërroq në tetor 1450 dhe vdiq disa muaj më pas.

Kjo fitore rriti besimin tek Skënderbeu dhe forcoi më shumë shtetin shqiptar.

MSIMI 3

Luftrat shqiptaro-osmane (1452–1468)

1) Luftrat shqiptaro-osmane 1452–1465

Pas vdekjes së Muratit II, në fron erdhi **Mehmeti II**.

Në 1452, Skënderbeu fitoi dy beteja kundër osmanëve: në **Modricë** dhe në **Pollog**.

Në **1455**, me ndihmën e 500 ushtarëve nga Mbretëria e Napolit, shqiptarët rrethuan **Beratin**. Për shkak të pakujdesisë së Muzakë Topisë, osmanët vranë rrëth **5 000 shqiptarë** — humbja më e rëndë e luftërave. Pas kësaj, **Moisi Golemi** dhe **Hamza Kastrioti** u kaluan te osmanët.

Në **1456**, Skënderbeu e mundi Moisi Golemin në **Oranik**, dhe Moisiu u kthye përsëri në anën shqiptare.

Në **1457**, shqiptarët fituan një betejë të madhe në **Ujbardhë**.

Mes viteve **1461–1462**, Skënderbeu ndihmoi Mbretin Ferdinand të Napolit me rrëth 3 000 luftëtarë. Pas kthimit, në **1462**, ai shpartalloi tre ushtri osmane radhazi: në **Mokër**, **pranë Ohrit**, dhe **pranë Shkupit**. Fitore tjetër u arrit në **Ohër (1464)**.

Në **1465**, Skënderbeu fitoi disa beteja kundër ushtrive të **Ballaban Pashës**.

2) Rrethimi i Dytë dhe i Tretë i Krujës (1466–1467)

Në **maj 1466**, Mehmeti II me një ushtri shumë të madhe rrëthoi **Krujën** (Rrethimi i Dytë).

- Brenda kështjellës komandonte **Tanush Topia**
- Jashtë mbante mbrojtjen **Skënderbeu**

Pas betejave të ashpra, osmanët u tërroqën në **gusht 1466**. Për shkak të gjendjes së rënduar ekonomike, Skënderbeu kërkoi ndihmë në Itali.

Në **maj 1467**, sulltani e rrëthoi përsëri Krujën (Rrethimi i Tretë). Edhe pse pati mijëra të vrarë, osmanët nuk e thyen dot qëndresën shqiptare. Në fund të verës 1467, ata u tërroqën sërisht, duke u ndjekur nga ushtria shqiptare.

Kjo ishte fitorja e fundit e Skënderbeut. Ai **vdiq më 17 janar 1468** dhe u varros në **katedralen e Shën Kollit në Lezhë**.